ABDULLA AVLONIY IJODIDA MASAL JANRINING O‘RNI

Xoldorova Husnida
GulDPI “Boshlang‘ich ta’lim” yo‘nalishi talabasi
Fayzullayeva Salama
GulDPI “Boshlang‘ich ta’lim” yo‘nalishi talabasi

Annotatsiya: ushbu maqolada Abdulla Avloniy hayoti va ijodiga oid ma’lumotlar berilgan. Shuningdek, boshlang‘ich sinf darsliklarida Abdulla Avloniy ijodidan namunalar va ular asosida tuzilgan topshiriqlar berilgan.

Kalit so‘zlar: boshlang‘ich sinf, masal, Abdulla Avloniy, o‘qish savodxonligi.

Annotatsiya: this article provides information about the life and work of abdulla Avloni. Also, examples of Abdulla Avloni’s work and assignments based on them are given in elementary school textbooks.

Keywords: primary grade, parable, Abdulla Avloniy, reading literacy.

KIRISH. So‘nggi yillarda yurtimizda til o‘qitish tizimini, umumiy o‘rta ta’lim maktablarida o‘quvchilarning bilim egallash imkoniyatlarini yaratish hamda ularning mantiqiy fikrlash qobiliyati, ijodiy faoliyatini takomillashtirishning me’yoriy asoslari yaratilmoqda. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-sonli Farmonida bu o‘z aksini topgan.

Abdulla Avloniy ijodida masal janri muhim ahamiyatga ega bo‘lib, u o‘z asarlarida hayotiy saboqlarga, axloqiy qadriyatlarga va insoniy muammolarga e’tibor qaratadi. Masal — qisqa, mazmunli hikoya yoki gap bo‘lib, unda ko‘pincha biror saboq yoki axloqiy fikr ifodalanadi.

1. Axloqiy sabotlar: Avloniy masallarida odatdagi hayotiy vaziyatlar va insonlar o‘rtasidagi munosabatlar tasvirlanadi. U o‘z asarlarida yaxshilik, yomonlik, adolat va nohaqlik kabi mavzularni ko‘taradi.

2. Qiziqarli hikoyalar: masallar ko‘pincha qiziqarli va e’tiborni jalb qiluvchi hikoyalar orqali beriladi. Avloniy o‘z masallarida mantiqiy fikrlashni, sabr-toqatni va donolikni ta’kidlaydi.

3. O‘qituvchi va tarbiyachi: masal janri, Avloniy uchun o‘qituvchi va tarbiyachi sifatida xizmat qiladi. U masallari orqali yoshlarni to‘g‘ri yo‘lga boshlashni, hayotdagi muhim qadriyatlarni o‘rgatishni maqsad qiladi.

4. Folklor an’analari: Avloniy ijodida xalq og‘zaki ijodining an’analari aks etadi. U o‘z asarlarida folklor elementlarini, xalq qahramonlarini va urf-odatlarini qo‘shib, masalarning milliy mohiyatini oshiradi

. 5. Darsliklar va o‘quv materiallari: Avloniy masallarini o‘quv jarayonida ham qo‘llagan. U o‘z asarlarini o‘quvchilarni tarbiyalash va ma’naviy dunyosini boyitish maqsadida yozgan.

Abdulla Avloniy o‘zining ijodida masal janriga alohida e'tibor qaratgan. Uning masallari nafaqat ma'naviy-axloqiy saboqlarni o‘z ichiga oladi, balki xalq og‘zaki ijodining o‘ziga xos xususiyatlarini ham namoyon etadi.

1. Masal janrining ahamiyati: Axloqiy ta'lim: Avloniy masallari orqali yoshlarni axloqiy qadriyatlar, mehnatsevarlik, halollik kabi insoniy fazilatlar bilan tanishtiradi. Folk pedagogikasi: masallar xalq tajribasini va donishmandlikni o‘zida mujassam etadi, bu esa Avloniy ijodining pedagogik qismidir.
2. Struktura va uslub: sodda va ravon uslub: Avloniy masallari sodda tilda yozilgan, bu esa ularni oson qabul qilish imkonini beradi. Qiziqarli hikoyalar: har bir masal o‘ziga xos hikoya, ko‘pincha kulgili yoki taajjublantiruvchi voqealar bilan to‘ldirilgan.
3. Masallar va inson tabiatining ko‘rsatishi: Insoniy xususiyatlar: Avloniy masallari ko‘pincha inson tabiatining turli jihatlarini, xususan, insoniy zaiflik va kuchlarni ta'kidlaydi. Hayotiy saboqlar: Ular o‘z ichiga hayotiy saboqlarni jamlaydi va muammolarni hal etish yo‘llarini taklif etadi.
4. Avloniy masallarining o‘ziga xosligi: Mahalliy an'analar: Avloniy o‘z masallarida O‘zbekistonning madaniy va etnik xususiyatlarini aks ettiradi. Universal mavzular: Uning masallari butun insoniyatga tegishli bo‘lgan universal mavzularni ham qamrab oladi, bu esa ularni keng auditoriyaga tanitadi.

Abdulla Avloniy ijodida masal janri muhim o‘rin tutadi, u nafaqat o‘z zamonining ma'naviy va axloqiy muammolarini yoritadi, balki kelajak avlodlarga ham qimmatli saboqlar beradi. Uning masallari zamonaviy hayotda ham ahamiyatini yo‘qotmaydi va ko‘plab insonlar uchun ma'naviy manba sifatida xizmat qiladi.

Abdulla Avloniy ijodida masal janrining o‘rni o‘ziga xos ahamiyatga ega bo‘lib, maktab darsliklarida ham tarbiyaviy ahamiyati bilan ajralib turadi. 2-sinf “O‘qish savodxonligi” darsligida “Bolari bilan pashsha” masali keltirilgan.

Bolari bilan pashsha

Bir Pashsha qir tarafdan uchib kelayotgan Arini ko‘rib:

—Do‘stim, qayerdan kelyapsan? - dedi. Ari: —Qirdan kelyapman. Biroz bol yig‘dim. Uy yasash uchun mum ham hozirlab keldim, - dedi. Pashsha: —Oh, birodar! Bir boshing uchun buncha harakat qilasan! Sen men kabi yashasang nima bo‘ladi? Mening yashashimda hech bir mashaqqat yo‘q. Insonlar hozirlagan dasturxonlardan har xil taomlarni yeb - ichib umr o‘tkazaman. Ba’zi vaqtlarda sen tayyorlagan boldan ham to‘ygunimcha yeyman. Mana! Yashamoq mana! Umr kechirish uchun olamda bundan ham yaxshi turmush bo‘ladimi? Menda bol tayyorlash mashaqqati ham yo‘q, uya solish kulfati ham yo‘q, – dedi.

Ari bu so‘zlarga javoban shunday dedi:

— Oh, do‘stim! Sening bunday turmushing o‘z boshingdan beri kelmasin. Mashaqqatsiz taomda lazzat bo‘ladimi? Insonlar seni dasturxondan quvib haydaydi. Oxiri bir o‘rgimchak luqmasi bo‘lishdan boshqa narsaga yaramaysan. Ammo men tayyorlagan mum hamma yerni yoritadi. Bolim dunyoning hamma yerida maqbuldir. Shu sababli insonlar meni o‘zlari tarbiya qiladilar. Har yerda meni maqtaydilar. Qo‘y, birodar, mening ishim ko‘p. Sen bilan behuda so‘zlashib turishga vaqtim yo‘q.

Ari shunday deb uchib ketdi.

Xulosa shuki, mehnatning oxiri rohat, yalqovlikning oxiri xorlikdir.

Xulosa qilib aytganda, ma’rifatparvar adib Abdulla Avloniy ta’lim - tarbiyaning barcha muhim jabhalari haqida keng mushohada yuritadi. Buyuk ajdodlarimizning betakror va noyob ilmiy - ma’naviy merosi biz uchun doimiy harakatdagi hayotiy dasturga aylanishi kerak. Bu o‘lmas meros hamisha yonimizda bo‘lib, bizga doimo kuch - quvvat va ilhom bag‘ishlashi lozim.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining “O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida”gi PF-5712-sonli Farmoni. 2019-yil 29-aprel.

2. Qosimov B. Abdulla Avloniy. T., 1979.
3. Avloniy. A. Turkiy guliston yoxud axloq. Toshkent: O‘qituvchi, 1992
4. Boboxonov A., Maxsumov M., Abdulla Avloniyning pedagogik faoliyati._T.:, 1997-y.
5. 2-sinf “O‘qish savodxonligi” darsligi